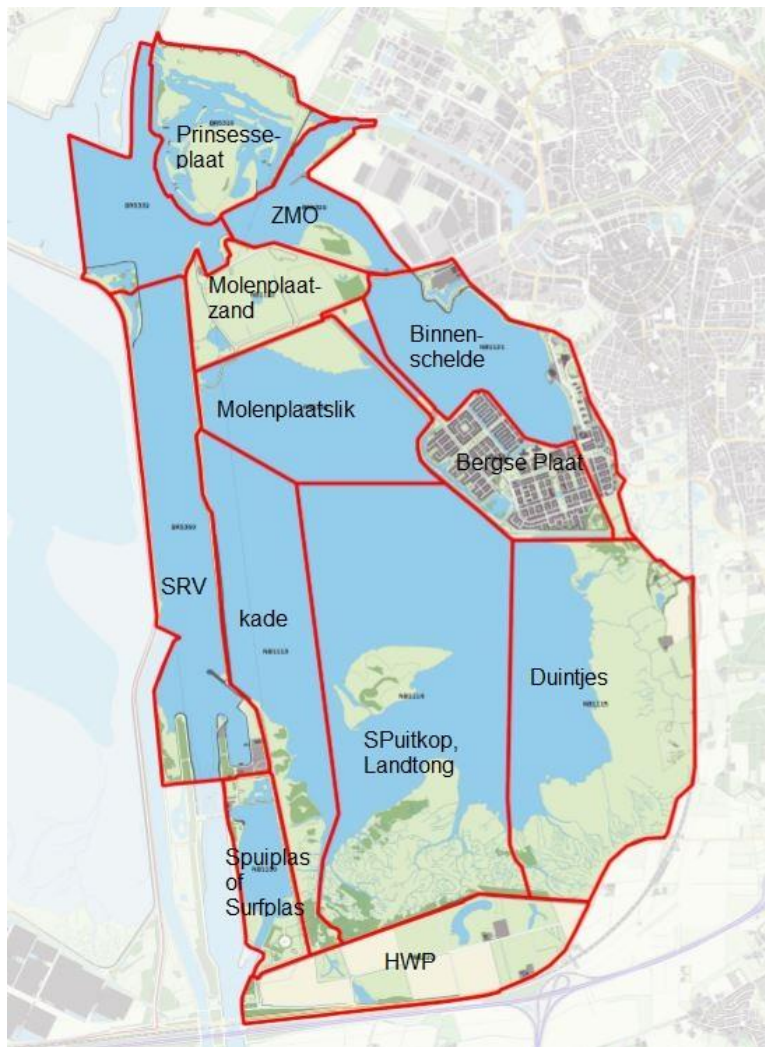

Hidde Bult, 27-juli-2023

Inleiding

In het Markiezaat worden vanaf september 1983 watervogels geteld door de VWG Bergen op Zoom. Het gebied is toen gesplitst in een aantal sectoren of teltrajecten (figuur 1). Verschillende tellers bezoeken die sectoren tegelijkertijd om een compleet beeld te krijgen. De oorspronkelijk sectoren zijn: Markiezaatskade, Duintjes, Landtong en Spuitkop, Molenplaatslik en Molenplaat-zand, die in beheer zijn bij Brabants Landschap. De Bergse Plaat en de Binnenschelde liggen ook binnen het voormalige Markiezaat, maar zijn omgevormd tot woonwijk en recreatieplas. De watervogels op de Bergse Plaat worden nu slechts incidenteel geteld. Na het afsluiten van het Zoommeer vielen vanaf september 1986 de Prinsesseplaat, het Zoommeer Oost, de Schelde-Rijnverbinding (SRV), de Surfplas (of Spuiplas) en de Hogerwaardpolder ook binnen het werkerrein van de VWG.

Figuur 1. Overzicht van de telsectoren. Elke sector wordt via een vast traject geteld. Na afloop wordt nagegaan of er overlappingsen zijn. Dit speelt vooral in het water tussen Spuitkop/Landtong en de Duintjes. Zoommeer Oost (ZMO), Prinsesseplaat en Schelde-Rijn Verbinding worden sinds september 2017 niet meer geteld, omdat dit ook al door DPM gebeurde. HWP Hogerwaardpolder, SRV Schelde-Rijn Verbinding, ZMO Zoommeer-oost.

Telfrequentie

Tabel 1 geeft de data van de tellingen. In het eerste seizoen is vaak meermaals per maand geteld. Van die eerste jaren maakten Ton Bakker en Hans van Loon lijsten met totalen voor het gehele Markiezaat. Die zijn ingevoerd, maar zijn niet per traject opgesplitst. Vanaf juli 1986 worden de aantallen per teltraject ingevoerd. Daardoor zijn aantallen per soort, maand, telgebied, enz. snel op te zoeken.

Tabel 1. Hoofddata van de integrale tellingen. n = nevel, m = mist, g = golfslag en harde wind. Feb 85: geen telling, maar totale ijsbedekking en nauwelijks vogels present. Sep 1986: telling afgelast door abominabel weer (regen en stormwind).

Jaar	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
83									10, 25	9, 23	6m, 20	4, 18, 30
84	15, 29n	11, 25	11, 25	8				26	23	21		16
85	20	ijs	17					25	7, 22	12	9	21
86	11	9ijs	23g	6g	8	14	20	24		12	2	27
87	10ijs	2ijs	14	11	8	7		15	19	17	21	19
88	16 n	13	13	16	21	11	16	20	17	22 n	19	18
89	21	18	19	15	20	17	15	19	16	14	11	9
90	13	10	10	14	19	16			15			
91	12				18				7			
92	18				16				12			
93	16				15				11			
94	8				14				17			
95	14				13				23			
96	20				18				15			
97	11 ijs				10				13			
98	17				16				12			
99	17				15				18			
00	15				13				17		18	
01	13 ijs		17		12				15		13	
02	12		23		18				14		16	
03	18		15		17				13		15	
04	17		13		15				18		13	
05	15		12		15				17		12	
06	14		18		13				16		18	
07	13		17		12				15		17	
08	12		15		16				13		17	
09	17ijs		14		16				12		14	
10	16		13		15				19		13	
11	15		13		15				18		13	
12	14		17		12				15		17	
13	12		16		18				14		17	
14	18		15		17				13		17	
15	17		14		16				12		14	
16	16		12		15				17		12	
17	14		19		13				16		11	
18	13		19		18				15	12	17	14
19	12	15	16	17	11				14	22	16	
20	18		14		16				12	17	14	13
21	15	12ijs	13	17	15			18	18	27	13	21

Tabel 1. Hoofddata van de integrale tellingen. n = nevel, m = mist, g = golflslag en harde wind. Feb 85: geen telling, maar totale ijsbedekking en nauwelijks vogels present. Sep 1986: telling afgelast door abominabel weer (regen en stormwind).

Jaar	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
22	15		12		15			19	19	15	12	17 IJs
23	14	18	18	13	12				16	16		

Per record zijn er 16 velden, waarvan de betekenis in tabel 2 wordt uitgelegd. De lijst met trajecten en de onderverdeling per gebied is weergegeven in tabel 3, die ook het aantal records en het totaal aantal waargenomen vogels (tot en met 2008) weergeeft. Mzt_tot is de naam voor het totaal van het Markiezaat dat beschikbaar was voor de eerste jaren. Tellers worden aangeduid met afkortingen zoals aangegeven in tabel 4. Bij voorbaat mijn excuses voor foutjes, ook de namen waren niet altijd eenduidig te vinden. Als er geen waarnemer bij het traject Landtong, Spuitkop is ingevuld, dan betekent dit dat de vogels op de Landtong traject niet is betreden en dat de vogels vanaf de Kade en vanaf de Duintjes zijn geteld. Tenslotte vermeldt tabel 5 een aantal belangrijke gebeurtenissen in de periode 1983-2006.

Bij opmerkingen (“opm”) is aangegeven of er ijsbedekking, harde wind of nevel was. Bovendien is er in de eerste seizoenen, toen vaak meermaals per maand werd geteld, de telling die het dichtst bij het midden van de maand plaatsvond, of de telling die tijdens hoogwater in de Oosterschelde is uitgevoerd geselecteerd. Deze tellingen kregen geen code, bij de andere tellingen uit dezelfde maand kregen staat bij opm.: telling2. Daarmee zijn die extra tellingen uit het eerste seizoen eenvoudig weg te filteren. In een volgende update kunnen in het veld nog andere notities staan. De maximum aantallen van Zilverplevier, Bonte Strandloper en Kanoet die uit de Oosterschelde komen om tijdens hoogwater te overtijen zijn een instandhoudingsdoel voor Natura2000 reservaat.

De laatste jaren heb ik aparte tellingen tijdens springtij uitgevoerd om de steltlopers die dan uit de Oosterschelde komen te tellen. Ook dat staat aangegeven in het veld opmerkingen.

Vanaf 2008 zijn de aantallen van het Zoommeer-Oost en de Prinsesseplaat opgesplitst. Omdat er onvoldoende tellers zijn, wordt de Prinsesseplaat vanaf 2013 niet meer geteld. De tellingen van Zoomeer Oost en Schelde-Rijn verbinding zijn in 2016 gestaakt omdat DPM dat ook deed.

Tabel 2. Betekenis van de veldnamen.

Veldnaam	Betekenis
Naam	Naam van vogelsoort of van groep (meeuw spec., anas spec.)
Aantal	Aantal
Datum	Datum
Traject	Traject of telgebied (Spuiplas, Hogerwaardpolder)
Gebied	Verzameling van een of meer trajecten
Atlas	Atlasblok of kilometerhok
Jaar	Jaar
Mnd	Maand
Dag	Dag waarop het traject effectief is geteld; was soms lastig te vinden in de oorspronkelijke bestanden
wrn1	Waarnemer(s)
wrn2	Waarnemer(s)
wrn3	Waarnemer(s)
Mzt-Datum	Code van telling: mzt-jaar-mnd-dag: Ijs, nevel, harde wind; telling2 (niet midden in maand of niet bij vloed in
Opm	Oosterschelde geteld)
SOVONcode	SOVON code van het traject
Euring	Euring code van vogelsoort

Tabel 3: Trajecten, gebieden en codes, aantal records en het aantal vogels per traject (tot november 2008.) Mzt_tot:: totaal aantal in Markiezaat, in de eerste jaren was aantal per traject niet beschikbaar. SRV: Schelde-Rijnverbinding; Pr. Plaat = Prinsesseplaat. Vanaf 2008 wordt de Prinsesseplaat niet meer geteeld en zijn Zoommeer oost en Prinsesseplaat opgesplitst.

Traject	Gebied	Atlas	SOVONcode	Records	Totaal vogels
Bergse Plaat	Bergen op Zoom	493402	NB1122	1325	33400
Binnenschelde		493406	NB1121	2421	146622
Spuiplas	Kreekraksluizen	494411	NB1130	2652	62256
Markiezaatskade	Markiezaat	493305	NB1113	5344	264233
Duintjes		493404	NB1115	7583	725020
Landtong, Spuitkop		493450	NB1114	7091	902700
Molenplaatslik		493411	NB1111	4061	152665
Molenplaatzand		493000	NB1112	3809	78501
Mzt_tot		493400	NB1116	1732	454923
Hogerwaardpolder	Reimerswaal	494420	NB1221	1863	56527
SRV, Kreekrakhaven	Zoommeer	493301	BR5340	2992	165950
Zoommeer oost (vanaf 2008)		493301	BR5320	609	35313
Zoommeer, Pr. Plaat		492300	BR5315	3910	355443
Prinsesseplaat (vanaf 2008)		492300	BR5315	774	31639
Som				46166	3465192

Bijlagen

Tabel 4. Afkortingen en namen van tellers.

Afk.	Naam	Afk.	Naam
AdH	Albert de Hoon	JMD	Jean-Marie Daulne
AG	Annelies Gerards	JO	Jack Oosterwaal
AK	Aleid Kampschreur	KK	Klaas Koopmans
AN	A. Nuyten	KL	Kees Luykx
AS	Andrea Smit	KS	Kees Steur
AvdE	Adrie van den Eijnden	KV	K. Verheijen
AW	Ary Westplate	LH	Louis Hopmans
BH	Bep Hertogs	LP	Leo Plasmans
BS	Bart Siebeling	MD	Marcel Dingemans
CB	Craig Barber	MdH	Marieke de Haan
CM	Cees Meesters	MG	Marcel Gerards
CS	Cees Slokkers	MK	M. Karremans
CdH	Cor de Haan	MR	Marc Raes
CvT	Corina van Tillo	MT	Matthew Twort
DB	Doritha Becx, RIJP	MV	Martin Vink
DF	Dirk Fluijt, RIJP	OF	O. Faber
EM	Eric Marteiijn, RIKZ	PA	Piet Adriaansen
ESto	Evert Stoffels	PB	Peter Boelée
FvB	Fons van Broekhoven	PD	Paul Dujardin
FvM	Flor Van Meel	PKvG	Ph. Koster van Groos Peter Meininger,
FW	Frans Woord	PLM	RIKZ
GD	Gert Dessoy	PN	Paul Nuijten
GV	Glenn Vermeersch	PS	Paranka Surminski
HB	Hidde Bult	PTee	P. Teeuwen
HD	Hanneke Dujardin	RJB	Roland-Jan Buijs
HP	Hans Potters	RK	Robert Kraaijeveld
HS	Henk Smit	RM	Rinus Muis
HSier	Henk Sierdsema	RT	Ray Teixeira
HvB	Hans van Buel	RW	Richard Wierenga
HvL	Hans van Loon	SbdV	S. by de Vaate Simon den
HZ	Hans Zoet	SdD	Dubbelden
JH	Jan Hogerwaard	SH	Sjaan Hopmans
JJ	Jos Jacobs	TB	Ton Bakker
JJo	Jim Joosten	TS	Teus Slagboom
JM	Jack Mangelaars	TvdB	Toine van den Broek
JR	Joep Rooijmans	VL	Vic Langenhoff
JT	Jack Timmermans	WvD	Walter van Dongen
JW	Joeri Wolf, SBB		
JWV	Jan-Willem Vergeer		

Tabel 5. Belangrijke gebeurtenissen voor Markiezaat en Zoommeer en veranderingen van de telmethode.

Datum, jaar	Gebeurtenis	Toelichting of gevolg.
September 1983	Sluiting Markiezaatskade	Klepduiker in kade zorgt voor uitwisseling met het zoute Schelde-Rijnkanaal en de Oosterschelde, en voert ook overtollig regenwater af. Het betekent dat het water bij de kade erg zout blijft en vaak zee-eenden aantrekt. Het winterpeil in het Markiezaat schommelt tussen 20-30 cm +NAP.
29 augustus 1983	Proeftelling door vogelwerkgroep.	
10 sep. 1983	De 1 ^e volledige telling.	Coördinatie door Hans van Loon en Ton Bakker
Oktober 1986	Sluiting Oesterdam.	
18 april 1986	Sluiting Philipsdam.	Sindsdien bleven de platen in het Zoommeer permanent droog en worden geschikt als HVP voor vogels die voorheen in het Markiezaat overtijden. Sterke afname o.m. bij Scholekster.
1986	Sluiting duiker in kade.	Einde van de invloed van getijden in de Markiezaatskade en dus ook van de uitwisseling met zout water. De verzoeting gaat vanaf nu sneller. Omdat er nog geen afvoer/overlaat is gemaakt, kan het meerpeil hoog stijgen.
20 juli 1986	Start tellingen van Zoommeer-Oost en Prinsesseplaat.	Coördinatie binnen VWG overgenomen door Hidde Bult.
Herfst 1987	Door het ontbreken van een afvoer in de kade stijgt het meerpeil. De Spuitkop wordt een ontoegankelijk eiland.	Traject Kade, Molenplaat en Bergse Plaat worden met de auto geteld. Door de stijging van het meerpeil is de Spuitkop is niet meer bereikbaar en wordt meestal vanaf Kade en de Duintjes geteld. Later ook vanaf het Hogerwaardschor.
Voorjaar 1988	Nog steeds geen afvoer in de kade	Het meer bereikt een extreem hoog peil, 85cm +NAP
Februari 1988	De overlaat is gereed, de stuw wordt ingesteld op 50cm +NAP	Daarna schommelt het maximum voorjaarspeil tussen 40-68 cm +NAP.
Voorjaar 1988	Start van de begrazing door paarden (sector 2, jaarrond) en runderen (alleen in de zomer).	De vegetatiesuccessie wordt (tijdelijk) sterk teruggezet, afname Blauwborst en rietvogels als Bruine Kiekendief.
April 1988	Binnenschelde wordt volgepompt, het peil wordt op 60 cm+NAP gezet..	Slikken voor eenden, ganzen verdwijnen permanent onder water evenals het plaatje dat een flinke HVP was voor Scholeksters.
September 1990	Telfrequentie verlaagd naar 3 per seizoen: sep, jan, mei.	Animo binnen VWG was onvoldoende om 12 x per seizoen Markiezaat en Zoommeer te tellen.
September 1993	Toenmalige voorzitter van de VWG besluit - zonder overleg - dat de VWG ook Zoommeer	Hidde Bult stopt daarop de coördinatie binnen de VWG, Ray Teixeira neemt over. Hidde Bult blijft archivering van de gegevens verzorgen.

Tabel 5. Belangrijke gebeurtenissen voor Markiezaat en Zoommeer en veranderingen van de telmethode.

	West, de SRV en Speelmansplaten gaat tellen.	
Najaar 1997	Stuw van afvoer door BL – in strijd met beheerplan - verhoogd naar 60cm +NAP. VWG gaat peil noteren bij tellingen	Peil stijgt tot 75cm +NAP in mei. Slikken komen onder water. Dramatische terugval pioniervogels en Rotgans. De overvolle kreken belemmeren begrazing door het rundvee, waarna versnelde verruiging optreedt.
Voorjaar 1999	Overlaat teruggezet op 50cm +NAP.	Het peil blijft nog jarenlang veel te hoog: tot voorjaar 2002 maxima 58-69 cm, gemiddeld 65 cm +NAP. Kreken vormen een belemmering voor het rundvee. Successie versnelt daardoor.
September 2000	Vanaf september coördinatie van de tellingen door Sovon op de landelijke data.	Belangrijk gevolg: vogels op HVP worden vanaf nu veelal gemist, omdat de tellingen niet systematisch worden afgestemd op het hoogwater in de Oosterschelde.
November 2000	Telfrequentie verhoogd naar 5 per seizoen in Markiezaat: in nov en mrt wordt weer geteld.	Op verzoek van SOVON. Zoommeer en Schelde Rijnverbinding worden nog altijd alleen in jan, mei en sep geteld.
Nazomer 2001	Raster op Molenplaatslik.	Start begrazing met paarden van Molenplaatslik. Later vervangen door 9-10 Galloways of Herefords.
Voorjaar 2004	Overlaat op +40cm NAP gezet.	Maatregel uit het nieuwe beheerplan.
Herfst 2009	Water wordt steeds troebeler	VWG gaat doorzicht meten bij elke telling
Herfst 2012	Enorm terugval watervogels door slechte waterkwaliteit (Bult 3013)	VWG, Brab. Landschap en Waterschap vragen samen aan Prov. Noord-Brabant om probleem op te lossen.
Voorjaar 2013	Veiligheidsbuffer Oesterdam aangelegd	HVP verhuist van Markiezaat naar Rattekaai, Markiezaat wordt alleen bij springtij opgezocht
September 2014	Tellingen Prinsesseplaat gestopt	Te weinig vrijwilligers
Mei 2015	Hidde Bult neemt de coördinatie binnen de VWG weer over van Ray Teixeira.	Tellers krijgen kaartjes met beste route en waar risico is op overlappings. Waterschap en gemeente Bergen op Zoom geven sleutels zodat Molenplaat en kade voortaan met de auto geteld kunnen worden.
Voorjaar 2016	Vanaf 2016 worden SRV en Zoommeer ook vijfmaal per jaar geteld.	De waterkwaliteit in het Zoommeer is minder slecht dan in het Markiezaat, waardoor er vaak meer vogels verblijven.
September 2017	Einde tellingen Zoommeer en SRV	Het bleek dat Prov. Zeeland (via DPM) ook telde, wat vorige coördinator verzweeg.
September 2018	Herstart van tellingen in okt, dec, feb en apr door Hidde Bult	Aanleiding zijn vreemde schattingen van Sovon voor die maanden, die negatieve trends van Natura 2000-soorten verhullen.

Gebruikerstip: werken met een lijst

Als je in Excel van de tabel een lijst maakt, kun je heel eenvoudig waarnemingen uit het bestand filteren. Hieronder de werkwijze.

Zet de cursor ergens in het bestand.

Klik rechtermuis of kies uit menu data: lijst > lijst maken > keuze van bereik accepteren.

De veldnamen (kopjes) krijgen nu selectiepijltes. Als je op de pijl naast naam klikt, kan je een soort selecteren: bij voorbeeld Brilduiker. Alle records van die soort worden uit de lijst gefilterd: in de voetbalk zie je dat het 450 van de 35006 records betreft. De nummers van de rijregels en het pijltje naast naam worden blauw om aan te geven dat er een filter aanstaat. Als je alleen de Brilduikers van de Binnenschelde wenst: klik pijl naast traject en kies Binnenschelde (er blijven nog 39 records over). De overige Brilduikers zijn niet meer geselecteerd. Om alle filters uit te zetten, klik op pijlen naast traject en naam en kies: alle categorieën.

Je kunt zo ook vogelgroepen oproepen, bijv. alle roofvogels. Ga bij pijl Euring, kies aangepast en selecteer: Euring is groter dan 2270 **en** kleiner dan 3220. Er zijn 1843 records met roofvogels.

Als je de lijst wil verwijderen (waar niet veel voordelen aan zijn): ga in de lijst staan. Klik rechtermuis of kies uit menu data: lijst > lijst converteren naar bereik > keuze accepteren.

Kortom, probeer het eens: de mogelijkheden zijn legio, al kan je met de optie lijst geen draaitabellen maken. Succes ermee.

Bult H. 2013. [Watervogels-in-het-Markiezaat-in-2012](#). Notitie over slechte waterkwaliteit en watervogels. VWG Bergen op Zoom.